

Han var en overlever. Isaac Grünewald, *Självporträtt*, 1912. Pressefoto: Lars Engelhardt

DEKORATION ■ Den svenske Matisse-elev Isaac Grünewald var en af modernismens pionerer. Gl. Holtegaards markante udstillingsbegivenhed opløfter både hans værker med dansende penselstrøg og beskueren.

Uhæmmet frihed

ERIK STEFFENSEN

Hoved i rosa lys. Isaac Grünewald og den dekorative ekspressionisme.
Gl. Holtegaard. Til 6. august.

På Nybrogatan 18 i Stockholm kunne man i McDonald's, i hvert fald i 1989, da jeg var der, se et gigantisk værk fra 1930'erne malet direkte på væggen. I topklasse og lystigt malet fyldte det hele bagvæggen, og jeg var imponeret over kvaliteten på den maler, der havde udført det. Han hed Isaac Grünewald (1889-1946), og da jeg spurgte mig for på akademiet i København, var der ingen, der kendte ham. Måske var hans dekorative stil ikke i høj kurs dengang, men han havde trods alt gennemlevet en epoke i svensk kunst som en af modernismens pionerer. Isaac Grünewald kom allerede som 18-årig til Henri Matisses skole i Paris og fik som en af de få skandinaver en fremtrædende rolle som fornyer af farven og ja, glæden i maleriet.

Det har Gl. Holtegaard til fulde forstået at vise i udstillingen *Hoved i rosa lys*, hvor Isaac Grünewalds skønne motiver gør beskueren i godt humør, som de hænger der på saftgrønne vægge med rosa gulvtæppe fra væg til væg, der forbinder alle rummene. En flot iscenesættelse og en markant begivenhed i udstillingslivet lige nu. For som udstillingens kurator, Mai Dengsøe, siger i en fin video, der kan ses i et af rummene, viste Grünewald os, at »dekoration kan være et motiv i sig selv«. Og kunstneren inspirerer! Hans værk står på skuldrene af mange tidligere malere, men de er også smittende i deres gåpåmod og farvekraft og rammer generationerne, der kommer efter.

Han var en overlever, Isaac Grünewald. Ikke blot klarede han opvæksten på Södermalm som næstældst af 13 børn i et jødisk fattigkvarter, han må have fået kraften af sin mor, der flygtede fra lettisk jødeforfølgelse og kom til Stockholm som 18-årig. Drenge Isaac udviste fra barnsben en kreativ foretagelse uden sidestykke. Han lavede som 14-årig

Isaac Grünewald, *Det blå köket*, 1917. Pressefoto: Anna Bank. © Kulturmagasinet, Helsingborgs Museer

teaterdekorationer og foranstaltede tegneklub med skolekammeraterne, udstillede i skolesammenhænge og malede oliemalerier, blandt andet selvportrætter, der havde energi og viste et talent ud over det akademisk efterslæbende.

Efter kunstneren havde uddannet sig i Paris hos Matisse, var han ikke til at komme udenom i det svenske kunstliv. Han blev kendt og elsket for sit maleris lethed, sit farvesyn og sin stil, der også indbefattede flot tøj, høj cigarføring og en uimodståelig charme, der tiltrak sig avisernes opmærksomhed og skabte sensation og skandale. En dag uden at have været i avisen er spildt, som han sagde med ukuelighed og ironi, for der var også mange antisemitiske ytringer i den svenske presse. Og i det hele taget!

Det er imponerende at opleve udstillingens billeder med historien in mente. At Isaac Grünewald ikke et øjeblik så sig tilbage eller gav efter for de stemmer, der lod hånt om hans værk eller latterliggjorde hans person eller livsstil.

Han malede, sommetider på trods, og han gjorde det godt. Der er en speciel »sommerhus-feeling« over mange af motiverne. Klare farver møder øjet, og penslen danser hen over lærredet, blandt andet i billeder fra feriebøen Fanø og i de mange stockholmstimotiver, hvor han løfter byens tyngde og giver os et kærligt syn på området omkring Slussen og det Söder, han var rundet af.

Da Grünewald første gang oplevede et maleri af læremesteren Matisse, sagde han: »Pludselig stod jeg over for en væg som sang, nej, skrælede af farve og strålede af lys. Her stod jeg over for noget helt nyt og hensynsløst i sin uhæmmede frihed.« Kunstneren lærte af mødet. Den uhæmmede frihed gav sig udslag i både store armbevægelser privat og i kunsten, og hans ægteskab med kunstneren Sigrid Hjertén og senere Märta Grundell gav vide rammer for udfoldelsen. Inspirationen flød mellem dem, og det ville være spændende at afdække yderligere lag i den side af kunsthistorien. Foreløbig har vi fået en opløftende udstilling på Gl. Holtegaard, og der er grund til at glæde sig over, at der kunne komme en opfølgning i de spor, der er lagt for den fandenivoldske og poetiske kolorisme i kunsten.

MOLLERS HAVE

FORNEMT BESØG

PETER FRIIS MØLLER

Siden sidst i oktober har vi igen kunnet se den fine silkehal og høre dens sølvklokkeklang rundt omkring i landet.

Silkehalen er lidt mindre end en stær, som den ligner lidt i flugten. Fjerdragten er overvejende grå og rødbrun med en sort strubeplet og øjenstribet samt en meget karakteristisk fjertop. Også halen er sort, men med en stærkt gul, nærmest lysende bagkant.

Silkehalen yngler ikke i Danmark, men kommer gerne på besøg i større eller mindre antal med tre-fem års mellemrum. Sådanne massebesøg er i mange år blevet kaldt for invasioner - uden at der ligger noget negativt i denne betegnelse.

For silkehalen - og kvækerfinken, korsnæbarterne, nøddekrigen og andre fugle fra nord og øst, som også lejlighedsvis kan besøge os i store skarer - er kærkomne gæster, der ikke har

meget til fælles med de højt uvelkomne og plagsomme arter, der nu kaldes invasive.

Silkehalen har været kendt som invasionsfugl i århundreder, og længe anede man ikke, hvor den hørte hjemme. I Østrig antog man, at det var i Bøhmen (nuværende Tjekkiet) - det gjorde man åbenbart også i England, hvor de stadig kalder den for »Bohemian (bøhmisk) waxwing«. Men i Bøhmen troede man, at den kom fra Sachsen - og i Sachsen, at Danmark var dens

hjem. Vort land var dog bare en mellemstation. Først så sent som i 1856 fandt man i Lapland for første gang et ynglepar. Nu ved vi, at silkehalen yngler i tajgaen, det brede, vidtstrakte, nordlige nåleskovsbælte, der strækker sig fra Lapland og tværs over Rusland.

Sådanne invasioner skyldes oftest fødemangel på hjemegnen og i de vante vinterkvarterer, gerne i forening med forhold som høj ungeproduktion og ugunstige vejrforhold. En af de største invasioner i nyere tid sås i 2004, hvor fuglene gæstede det meste af Europa.

På ynglestedet lever silkehalen næsten udelukkende af insekter, især myg og stankelben, men uden for yngletiden er den en udpræget frugtæder. Da flokkene kom her til landet i efteråret, var der stadig mange bær og stenfrugter tilbage på træer og buske i skov, krat og hegn, eksempelvis på røn, tjørn og kvalkved. Nu er det meste ædt, men i haver, parker og på kirkegårde kan der stadig være frugter at finde, navnlig på flere eksotiske arter. Bær og frugter, der sidder længe, vil ofte gå i gæring og kan opnå en alkoholprocent på to-fire, men i modsætning til blandt andet vindroser og sjaggere, der tumler berusede rundt efter at have ædt af de alkoholiske varer, kan silkehaler tilsyneladende tåle mosten og bære branderten. Silkehalen er efter alt at dømme også bedre udrustet til nedbrydning af alkohol end de fleste andre fugle: Dens lever er større end hos andre arter i samme vægtklasse, og muligvis råder den over særlige enzymer, der fremmer afgiftningen.

I DOFBASEN på internettet hos Dansk Ornitologisk Forening er det muligt at læse mere om silkehalen og løbende følge med i de seneste iagttagelser af arten. Her fremgår det, at de største antal er indrapporteret fra Nordøstsjælland og Bornholm samt Skagen, hvor en stor del af trækket passerer.

Selv har jeg haft fornøjelsen af at møde den fine fugl flere gange siden efteråret, både i Østjylland og på Sjælland; således har småflokke på op til syv-ni fugle været på flygtigt besøg her i haven. Trods grålyset var de lette at kende i profil på den markante fjertop. Men så kom her i midten af marts årtiers bedste mulighed for at iagttage den. En enkelt fugl slog sig for en tid ned her i haven. Ud over de æbler, som løbende lægges ud på jorden til især solsorte og sjaggere, og som silkehaler et tidligere år - i 2017 - havde ædt af, var der ikke meget at byde på. I begyndelsen af marts var der således kun én vækst i haven, som stadig bar saftige frugter: misteltenen. Det var netop disse, som den opsøgte. De kuglerunde, hvide frugter med den klæbrige slim står formodentlig langt nede på spisekøret, men når der ikke er andet tilbage, må man jo tage til takke med det, der er.

Først ribbede fuglen misteltenen på æbletræet ved drivhuset, så tog den fat på dem i den store birk lige uden for vinduet. Det indebærer storartet observationsforhold. Her kunne man virkelig se den flotte fugl guffe løs: Frugt efter frugt blev nedsvælget, hele. Tilmed sad den - helt uanfægtet - tæt på en af de nyankomne stærer, der med sang og vingespjæt hævdede sin ejer- og brugsret til en af stærækasserne på muren overfor.

Et studiemæssigt højdepunkt indtraf, da noget af indtaget blev sendt agterud. Udslippet var tydeligvis præget af den trægtflydende, nærmest slimede væske, som udgør frugtsaften, og måske fulgte der også frø med ud. Misteltenen spredes ved, at udklattede og afgnedne frø klæber sig fast til kviste, hvor de kan spire, trænge ind og etablere sig. Det kan man se resultatet af stadig flere steder i navnlig popler og robinier rundt omkring.

Misteldrossel og munk er kendt for at æde frugter og sprede frø af mistelten, men her kom silkehalen dem i forkøbet.